

УСЛОВЉЕНОСТ ИЗГРАДЊЕ ОПЕРАТИВНИХ СПОСОБНОСТИ ОД РАЗВОЈА ДОКТРИНЕ ВОЈСКЕ СРБИЈЕ

Божидар Форца*

У трансформацији и развоју Војске Србије коришћена су, поред осталог, и најбоља страна искуства. Као принцип тог развоја утврђена је интероперабилност са страним оружаним снагама у процесима и активностима у којима учествују јединице Војске Србије, као што је програм Партнерство за мир или учешће у мултинационалним операцијама изван граница републике Србије. Посебан аспект примене страних искустава јесте концепт развоја Војске Србије, заснован на способностима. У страним оружаним снагама те способности познате су под називом „суштинске оперативне способности“, а у Војсци Србије као „оперативне и функционалне способности“. Изградња тих способности заснива се на чиниоцима, међу којима је један од кључних војна доктрина. Условљеност изградње оперативних способности од развоја доктрине Војске Србије јесте предмет овог рада.

Кључне речи: *војна доктрина, оперативне способности војске, Војска Србије*

Увод

Након раздруживања државне заједнице СЦГ, 2006. године, Република Србија, као самостална и независна држава, развија сопствени систем одбране, у којем је трансформација и развој Војске Србије кључни процес. Развој Војске Србије, поред осталог, заснива се и на најбољим страним искуствима. У такво искуство спада и концепт развоја оружаних снага заснован на способностима. То искуство преузето је од оружаних снага НАТО, односно програма Партнерство за мир (ПзМ). Суштинске оперативне способности (Essential Operational Capabilities), како се називају у страним оружаним снагама, са мањим изменама у називу појединих њихових елемената, у Војсци Србије изграђују се као оперативне способности за јединице, као и функционалне способности које се односе на команде и установе.

На развој наведених способности утичу одређени чиниоци, који су, такође, преузети из страних искустава, и то: стратегија и доктрина; организација; персонал; образовање; обука; наоружање и војна опрема; инфраструктура и интероперабилност. Међу основне и кључне чиниоце спада војна доктрина, која је и у средишту овог рада. Односно, предмет рада јесте зависност развоја оперативних способности Војске Србије од изграђености система доктрине, након усвајања Доктрине Војске Србије.

* Ванредни проф. др Божидар Форца је генерал-мајор у пензији.

Промишљање војне доктрине

Доктрина, са атрибутом војна, као појам (синтагма) не егзистира дуго у војној теорији и пракси. Наиме, појам (војна) стратегија дуго је у употреби, а до 20. века, апроксимативно посматрано, садржао је и доктрину. За потребе овог рада користимо се промишљањем војне доктрине на нашим просторима, у бившем СССР-у и Руској Федерацији, као и у САД, односно НАТО.

(1) Кад је у питању теорија и пракса оружаних снага (војски) на нашим просторима, први пут се са дефиницијом војне доктрине срећемо у Војном речнику из 1967. године. Према том документу, војна доктрина се дефинише као „... СКУП УСВОЈЕНИХ МИСЛИ, СТАВОВА И НАЧЕЛА О ОРГАНИЗАЦИЈИ, ПРИПРЕМИ И УПОТРЕБИ ОРУЖАНИХ СНАГА“.¹ Нешто касније, 1975. године, у Војној енциклопедији војна доктрина је дефинисана слично као и у претходном документу и то као „... СИСТЕМ УТВРЂЕНИХ И УСВОЈЕНИХ СТАВОВА И ПРИНЦИПА О ОРГАНИЗАЦИЈИ, ПРИПРЕМАМА И НАЧИНУ УПОТРЕБЕ ОРУЖАНИХ СНАГА У МИРУ И РАТУ“.² И Војни лексикон, који је објављен 1981. године, војну доктрину дефинише на сличан начин и то као „... СИСТЕМ УСВОЈЕНИХ СТАВОВА И ПОГЛЕДА О ОРГАНИЗАЦИЈИ, ПРИПРЕМАМА И УПОТРЕБИ ОРУЖАНИХ СНАГА И ВОЂЕЊУ ОРУЖАНЕ БОРБЕ НА СТРАТЕГИЈСКОМ, ОПЕРАТИВНОМ И ТАКТИЧКОМ НИВОУ“.³

Дакле, заједничко за наведене три дефиниције, уз мања одступања, јесте да се војна доктрина поима као скуп ставова о организацији, припремама и употреби оружаних снага.

Од деведесетих година прошлог века, непосредно пре и након распада бивше СФРЈ и трансформације ЈНА, чине се напори да се донесе један конзистентан документ под називом војна доктрина. У том смислу, претходно наведена дефиниција војне доктрине помера се ка основном одређењу – војној делатности, које има шири смисао од експлицитних одредаба типа организација, припреме и употреба оружаних снага. Тако, у предлогу једног од докумената под називом Војна доктрина, који је израдио Институт ратне вештине, она је дефинисана као: „...**реалистично на поузданим знањима засновано програмско становиште државе о војној делатности у систему интегралне одбране земље**“.⁴ У својој докторској дисертацији под називом „Научна изграђеност војне доктрине“, пуковник Жеже Сивачек је, делом по угледу на радове Института ратне вештине, а делом ослањајући се на војну теорију и праксу западних земаља, војну доктрину дефинисао као: „УЧЕЊЕ О УТВРЂЕНИМ И УСВОЈЕНИМ ПРИНЦИПИМА ВОЈНЕ ДЕЛАТНОСТИ ПО КОЈИМА СЕ ОРГАНИЗУЈЕ, ПРИПРЕМА, АНГАЖУЈЕ И ОБЕЗБЕЂУЈЕ ВОЈСКА У ПОДРШЦИ НАЦИОНАЛНИХ ЦИЉЕВА, У ОДРЕЂЕНИМ УСЛОВИМА, ОДРЕЂЕНОМ ПРОСТОРУ И ОДРЕЂЕНОМ ВРЕМЕНУ“.⁵ Напокон, 2010. године у Републици Србији је усвојен документ Доктрина Војске Србије, који је дефинисан на следећи начин:

¹ Војни речник, ДСНО, Београд, 1967, страна 361.

² Војна енциклопедија, друго издање, ВИЗ, Београд, 1975, страна 551.

³ Војни лексикон, ВИЗ Београд, 1981, страна 686.

⁴ Необјављени нацрт Војне доктрине, Институт ратне вештине, Београд, 1994.

⁵ Сивачек, Жеже, Научна изграђеност војне доктрине, докторска дисертација, ВА Београд, 2006.

„Доктрина Војске Србије је основни документ у којем се дефинишу општа опредељења о војној делатности, организовању, припремама, употреби и обезбеђењу Војске Србије у миру, ратном и ванредном стању“.⁶

(2) У бившем СССР-у једно од првих одређења војне доктрине срећемо у Совјетској војној енциклопедији, где је утврђено да: „ВОЈНА ДОКТРИНА ДОНЕТА У ДРЖАВИ ЗА ОДРЕЂЕНО ВРЕМЕ, ЈЕСТЕ СИСТЕМ ПОГЛЕДА НА ЦИЉЕВЕ И КАРАКТЕР РАТА, НА ПРИПРЕМУ ЗЕМЉЕ И ОРУЖАНИХ СНАГА ЗА РАТ, А ТАКОЂЕ И НА СПОСОБНОСТ ЗА ЊЕГОВО ВОЂЕЊЕ“.⁷ Након распада бившег СССР-а, једна од првих дефиниција војне доктрине утврђених у Руској Федерацији гласи: „ВОЈНА ДОКТРИНА РФ ПРЕДСТАВЉА СВЕУКУПНОСТ ЗВАНИЧНИХ СТАВОВА КОЈИ ОПРЕДЕЉУЈУ ВОЈНО-ПОЛИТИЧКЕ, ВОЈНО-СТРАТЕГИЈСКЕ И ВОЈНО-ЕКОНОМСКЕ ОСНОВЕ ОСТВАРИВАЊА ВОЈНЕ БЕЗБЕДНОСТИ РФ“.⁸ У најновијој доктрини РФ она је утврђена на следећи начин: „Војна доктрина је систем званично усвојених ставова о спречавању рата, изградњи војне организације, припремању земље и њених оружаних снага за разбијање агресије, те о начину вођења оружане борбе“.⁹

(3) Војна теорија и пракса тзв. западних земаља развијала се под снажним утицајем САД. Тако, карактеристичне дефиниције доктрине срећемо у САД, Великој Британији и НАТО. Једно од првих промишљања војне доктрине у САД утврђује је као: „ИСКУСТВО, ТЕОРИЈА, СПОСОБНОСТИ, РАЗУМЕВАЊЕ И ПРЕДВИЂАЊЕ КОЈЕ ОДРЕЂУЈЕ КАКО ЋЕ СЕ КОРИСТИТИ ОРУЖАНЕ СНАГЕ“.¹⁰ Дефиницију војне доктрине коју ће користити бројне земље запада срећемо у америчком речнику сродних термина, а гласи „ФУНДАМЕНТАЛНИ ПРИНЦИПИ ПО КОЈИМА ВОЈНЕ СНАГЕ ИЛИ ЊИХОВИ ДЕЛОВИ УСМЕРАВАЈУ СВОЈЕ АКЦИЈЕ У ПОДРШЦИ НАЦИОНАЛНИМ ЦИЉЕВИМА. ОНА ЈЕ АУТОРИТАТИВНА АЛИ ЗАХТЕВА ПРОЦЕНУ ПРИЛИКОМ ПРИМЕЊИВАЊА“.¹¹ Тако, у Великој Британији се под војном доктрином подразумева **скуп принципа којима се руководе оружане снаге у реализацији одређене стратегије или тактике**. На крају, Војни речник НАТО војну доктрину дефинише на следећи начин: „**Фундаментални принципи према којима војне снаге руководе својим акцијама ради остварења циљева. Она је ауторитативна али захтева процену при примени**“.¹²

Сублимирајући наведене стране и домаће ставове о војној доктрини можемо закључити следеће:

– Совјетска (руска) војна доктрина у жигу ставља рат, свакако посматран у војној сфери, односно домену сукобљавања оружаних снага.

– Наша и западна теорија у жигу поставља оружане снаге, са прецизнијим (наша) одређењем да се ту експлиците подразумевају припрема, организовање, употреба и обезбеђење, док западна теорија све то своди под заједнички именитељ – војну делатност. Тај аспект војне делатности, као предмета војне доктрине, учили су и бројни наши теоретичари, а коришћен је и у неким званичним документима под називом војна доктрина.

⁶ Доктрина Војске Србије, 2010, страна 5.

⁷ У наведеној дисертацији Јоже Сивачека.

⁸ Исто.

⁹ Исто.

¹⁰ Исто.

¹¹ Исто.

¹² Исто.

Кључна одредница доктрине потиче од њеног изворног значења да је то УЧЕЊЕ, а атрибут „војна“ ближе одређује сферу у којој се то учење формира, развија и траје одређени период. То учење, кад је доктрина у питању, пуковник у пензији др Душан Вишњић, с правом је називао **теоријом струке**. Наиме, основни аспект промишљања војне доктрине у пракси јесте да одговори на питање КАКО ће реализовати мисије и задатке који су додељени оружаним снагама, јер се те мисије и задаци утврђују у вишем документу под називом стратегија (војна или стратегија одбране). Дакле, стратегија даје задатке, поставља систем и дефинише циљеве, док доктрина даје одговор на наведено питање – како?

С обзиром на то да је доктрина учење, односно теорија неке будуће праксе, то је њена битна одредница привременост, односно временска ограниченост будућности у којој ће се то учење примењивати. Двадесети век је најбоља потврда временске ограничености доктринарних ставова. Наиме, доктрине су се у том периоду толико мењале да је тешко и препознати полазну доктрину на уласку у тај век.

Ако се има у виду да је предмет војне доктрине војна делатност, односно активности оружаних снага, то је карактеристика војне доктрине хијерархичност, као што су и саме оружане снаге хијерархијски устројене. Тако хијерархијски устројено учење доктрину не своди само на један документ, већ на различит скуп докумената, који се у уређеним оружаним снагама развија као систем доктрине. Изузимајући водеће силе у НАТО-у (САД, Француска и Велика Британија), земље чланице, убицајено, доносе један документ под називом доктрина (војна, здружена), док остале документе у хијерархији ратификују из система доктрина НАТО-а. Својеврсни је парадокс да једино Република Србија, која није чланица НАТО-а, има утврђен систем доктрине сличан оперативној стандардизацији НАТО-а.

Оперативне способности оружаних снага

Општи аспект промене односа према поимању безбедности, са „чисто војне“ на друге сфере, као што су економска, социјална, еколошка и друге, изменио је и однос према намени и задацима оружаних снага. Промена намене оружаних снага утицала је и на промене у поимању њихове организације, развоја, припрема и употребе. Пројектовани сукоб милионских армија, у доба хладног рата, распршио се у потребу развоја оружаних снага које треба да поседују способности за широки спектар изазова, ризика и претњи, у савременим условима. Такав однос према статусу оружаних снага утицао је на измену концепта њиховог развоја, познатог у теорији и пракси страних оружаних снага као *развој заснован на способностима*. Дакле, концепт пројектовања (нарастања) снага замењен је концептом пројектовања способности. При томе, кад су стране оружане снаге у питању, из скупа општих способности које треба да поседују, издваја се подскуп суштинских оперативних способности оружаних снага (енглески: Essential Operational Capabilities). Кад је развој Војске Србије у питању, прво у законској, а затим у доктринарној форми, уведена је синтагма *оперативне и функционлне способности*.¹³ Тако, кад се посматра

¹³ Закон о одбрани, 2007. године.

припремљеност оружаних снага, синтагма борбена готовост замењена је синтагмом (суштинске) оперативне способности.

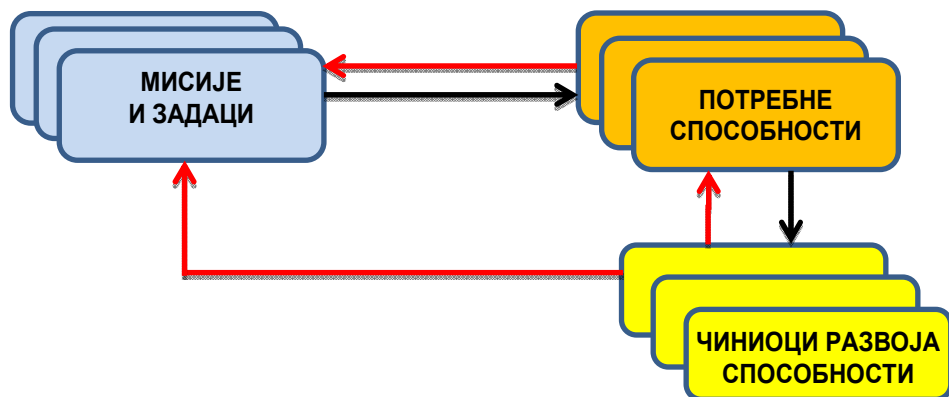
Концепт суштинских оперативних способности прихватиле су све земље чланице НАТО-а, али и већина земаља чланица програма ПзМ. Према званичним документима НАТО-а, суштинске оперативне способности утврђене су као:

- правовремена расположивост снага (Timely Force Availability),
- ефективнообавештајна делатност (Effective Intelligence),
- размештање и мобилност (Deployability and Mobility),
- ефективно ангажовање (Effective Engagement),
- ефективно командовање, контрола и комуникације (C3), (Effective Command, Control and Communication),
- логистичка одрживост (Logistic Sustainability) и
- преживљавање и заштита снага (Survivability and Force Protection).¹⁴

У Војсци Србије примењена су искуства земаља чланица НАТО-а и ПзМ по питању елемената оперативних способности, са следећим разликама: (1) не користи се атрибут „суштинске“, (2) ефективна обавештајна делатност назива се способност искоришћења информационог простора, (3) логистичка одрживост назива се способност одрживости снага и (4) поред оперативних (јединице), у Војсци Србије изграђују се и развијају функционалне способности (команде и установе). Постојале су иницијативе да се елементи оперативних способности Војске Србије, по броју, врсти и називу изједначе са елементима у оружаним снагама земаља НАТО-а и ПзМ, али су то остали само предлози.

Као што су, готово у целини, преузети елементи оперативних способности, тако је, логично, преузет и скуп чинилаца који на њих утичу, а који је наведен у уводу. Међу кључне чиниоце спада доктрина.

Најопштија и логична веза оперативних способности и чинилаца њиховог развоја приказана је на следећој шеми.

Шема: Мисије и задаци, потребне способности и чиниоци њиховог развоја

¹⁴ Supreme Allied Command Europe and Supreme Allied Command Transformation, Directive 80-90, 16. November 2007., page 1-4.

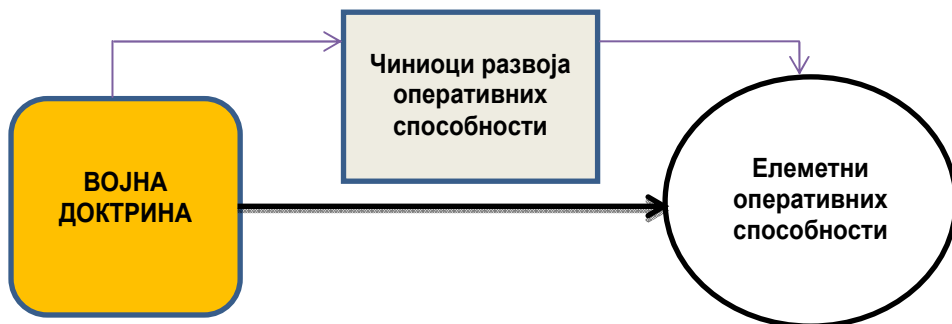
Са претходне шеме уочавају се следеће релације:

- оружаним снагама (војсци) се утврђују (додељују) мисије и задаци,
- за додељене мисије и задатке оружане снаге морају да поседују одговарајуће оперативне способности,
- оперативне способности изграђују се преко чинилаца њиховог развоја,
- чиниоци развоја оперативних способности делују двојачко: (1) на потребне способности да се изграде у захтеваном степену и (2) на мисије и задатке, у смислу њихове реалности и могућности остварења и извршења.

Пример. Република Србија је чланица ПЗМ и суштински је опредељена за учешће Војске Србије и других снага одбране у мултинационалним операцијама изван својих граница. За упућивање у мултинационалне операције једна од захтеваних оперативних способности Војске може да буде **стратегички ваздушни транспорт**, односно пребацивање контингента у зону употребе у иностранству. У том смислу могуће су ситуације: (1) Војска Србије има способност, односно располаже авионима који могу пребацивати контингент јачине једног вода до 1500 километара удаљености, и (2) Војска Србије нема способност (нема довољну способност), односно не располаже капацитетима за пребацивање контингента на већу даљину од 1500 километара, нити јединицу већу од вода. Варијанте утицаја чинилаца способности могу бити: (1) изградити способност – опремити Војску Србије авионима за транспорт или (2) саопштити властима (онима који додељују мисије и задатке) да Војска Србије нема капацитете да достигне ту способност, односно да се тражи неко друго решење. То друго решење може имати више варијанти, као што су: (1) да нека друга земља изврши транспорт нашег контингента сопственим средствима о свом трошку или (2) да Република Србија ангажује стране компаније да пребаце наш контингент о нашем трошку или (3) да се одустане од упућивања контингента у мултинационалну операцију. У сва три случаја Војска Србије остаје без изграђене оперативне способности.

Однос доктрине и оперативних способности

Евидентно је да је војна доктрина чинилац развоја оперативних способности оружаних снага. Схваћена као чинилац, војна доктрина утиче на развој оперативних способности на два начина: (1) посредно и (2) непосредно (шема).

Шема: Утицај војне доктрине на развој оперативних способности

Посредан утицај војне доктрине на развој оперативних способности садржан је у чињеници да је она (доктрина) најопштији чинилац, који даје одговор на питања: како ће се припремати оружане снаге, какву ће организацију успоставити, како се употребљавају оружане снаге и како се обезбеђују током употребе. У том смислу схваћена, доктрина је најопштији чинилац развоја оперативних способности, јер, у основи (као учење – теорија струке), детерминише и остале чиниоце. Наиме, предмет доктрине су сви остали чиниоци развоја оружаних снага. Дакле, посредан утицај доктрине на оперативне способности јесте преко утврђивања теорије струке, чији саставни део јесте и детерминисање осталих чинилаца њиховог развоја и изградње.

Непосредан утицај војне доктрине на изградњу оперативних способности исказује се кроз: (1) утврђивање и дефинисање елемената оперативних способности и (2) утицај на сваки елемент тих способности.

Утврђивање и дефинисање елемената оперативних способности

Како је већ наведено, број и називи елемената оперативних способности преузети су из искустава оружаних снага земаља чланица НАТО-а и ПЗМ. Међутим, мора се признати да је то преузимање имало и својих недоследности. Наиме, сам почетак преузимања страних искустава, кад су способности оружаних снага у питању, била је идентификација у нашој теорији тих способности са елементима за исказивање стања јединица (персонал, опрема, ресурси и обученост). Та недоследност је отклоњена након неког периода. Следећа недоследност јесте назив способности. У земљама на које смо се угледали те способности се називају „суштинске оперативне способности оружаних снага“, а у нас – „оперативне и функционалне способности Војске“. Већ је напоменуто да је синтагма „оперативне и функционалне способности“ утврђена у Закону о одбрани, те је и њена евентуална измена условљена условима и начином измене закона. Поред наведене законске одредбе, у неким нашим теоријским опсервацијама способности војске тврди се да их треба назвати „операцијске способности“, а не „оперативне способности“, чиме је ситуација додатно закомпликована. На крају, недоследност преузимања страних искустава садржана је у чињеници да се неке од у нас утврђених оперативних способности не називају тако у оружаним снагама чија смо искуства користили (способност командовања, способност искоришћења информационог простора и способност одрживости снага).

С обзиром на то да смо се у развоју војске, заснованом на способностима, водили искуствима земаља чланица ПЗМ и НАТО-а, због формалне и суштинске коректности, неопходно је извршити одређене измене у утврђивању и дефинисању елемената оперативних способности, које се огледају у следећем: (1) увести синтагму „суштинске оперативне способности“ и (2) редефинисати неке од већ утврђених елемената оперативних способности.

У нашим првим радовима, па и нацрту Доктрине Војске Србије, стајала је одредба о „кључним (суштинским) оперативним способностима“, што је било коректно, кад се посматрају називи способности у страним оружаним снагама. Касније, под утицајем законских одредаба, та синтагма је замењена како је наведено. Да бисмо доказали

да је коректно користити термине „суштинске оперативне способности“, послужићемо се изворним значењима појмова „оперативан“ и „операцијски“ у енглеском језику.

Изворно посматрано, појам (термин) operational, у енглеском језику има неколико значења, од којих се као прво и основно наводи: **да је нешто (неко) у употреби** (is in use) **или да је спремно да буде употребљено** (is ready to be used). „The whole system will be fully operational by December 1995.“¹⁵

У Мортон-Бенсоновом речнику енглеско-српског језика, значење термина operational преводи се као – **оперативан, употребљив**.¹⁶

Према Лексикону страних речи и израза, као прво – опште значење термина „оперативни“ користе се одредбе: **који се тиче рада, радни**.¹⁷

Енглеска реч *sapability* се у нашем језику преводи као *способност*.

Уносећи своја основна значења, термини оперативан (operational) и способност (sapability), у синтагми „оперативна способност“ (operational sapability), дају ново значење, које би могао имати следећа одређења: **радна способност, способност за употребу, способност онога што је у употреби, употребљивост**.

У даљем истраживачком поступку синтагма „оперативне способности“ (operational sapabilities) везана је за односни субјекат – оружане снаге. Тако, нова синтагма „оперативне способности оружаних снага“ (Armed Forces operational sapabilities или operational sapabilities of Armed Forces) добија основна значења: способности оружаних снага за употребу, способност оружаних снага које су у употреби или употребљивост оружаних снага. Дакле, реч је о способностима оружаних снага за употребу у општем смислу, без конкретног случаја посматрања. Наиме, говори се о а priori утврђеном скупу способности оружаних снага потребних за њихову употребу. У претходно наведеном смислу треба посматрати и чињеницу да је, изворно, у документима НАТО-а, уз наведену синтагму Armed Forces operational sapabilities коришћен и атрибут essential. Термин essential у нашем језику преводи се као: битан суштински, основни.¹⁸ Здраворазумски речено, а кад је у питању скуп суштинских оперативних способности, како се поима у документима НАТО-а, може се успоставити следећа тврдња: операцију треба припремити и стално располагати обавештајним информацијама; снаге треба довести у зону операције и обезбедити мобилност у њој; неопходна је делотворна и ефикасна употреба снага (сходно њиховој намени), заштита и (логистичка) одрживост снага током операције у наређеном времену, односно времену утврђеном за њено трајање.

Врло је индикативно мишљење испитаника по питању атрибута „суштинске“ уз оперативне способности. Наиме, 60% испитаника сматра да је довољно рећи само оперативне способности, док 40% има став да треба користити и термин суштинске. Од наведених 40% испитаника који сматрају да треба користити и термин суштинске, уз оперативне способности, сви су били на усавршавању у некој од земаља чланица НАТО-а или ПЗМ.¹⁹

¹⁵ New Students Dictionary, Herper Collins Publichers, London, 1997, page 444.

¹⁶ Енглеско-српски речник са граматиком, МОРТОН БЕНСОН, Просвета, Београд, 1995, страна 278.

¹⁷ Вујаклија, Милан, Лексикон страних речи и израза, Просвета, Београд, 1980, страна 678.

¹⁸ Енглеско-српски речник са граматиком, МОРТОН БЕНСОН, страна 147.

¹⁹ Истраживање је извршено за потребе израде магистарског рада мајора Љубинка Карапетровића, под називом: „Елементи и садржаји суштинских оперативних способности тактичких јединица Коппене војске“.

Поставило се питање шта је навело поједине наше ауторе да у свом осврту на оперативне способности оружаних снага тврде да је то погрешан превод са енглеског језика и да, кад су јединице у питању, треба да се преводи као „операцијске“ способности. Постоји неколико разлога. Први је што се, изворно, у документима НАТО-а која третирају суштинске оперативне способности оружаних снага оне доводе у везу са операцијама, други би могао бити непознавање енглеског језика, а трећи покушај аутора да изворно преузету теорију превреднује у нашу реалност на непримерен начин. Наиме, и сам генерал др Митар Ковач констатује: „Изгледа да је оправданије у законима и прописима задржати назив оперативне способности, него уводити операцијске способности јер је неопходан велики број измена у законима и подзаконским актима“.²⁰

Кад је у питању изворна доктринарна теорија (документа) НАТО-а, чињеница је да је у тим документима, кад се говори о суштинским оперативним способностима оружаних снага, утврђено да оне морају бити способне да воде операције широког спектра, од операција кризног менаџмента до операција колективне одбране, на и изван територије земаља чланица Алијансе и у најсуровијим условима околине.²¹ При томе, суштинске оперативне способности захтевају од команди и јединица оружаних снага да буду способне за планирање, вођење и подршку операција (...are the capabilities required for HQs and forces to be capable of planning, conducting and sustaining operations...).²² Дакле, наведене способности: (1) називају се оперативним а не операцијским и (2) не деле се посебно на команде а посебно на јединице, већ се и од команди и од јединица захтева да их поседују.

Непознавање енглеског језика садржано је у поимању именице „операција“ и нечега што операцији припада, што је њено својство, у енглеском језику – „операцијски“. Наиме, именица операција се у енглеском језику назива *operation*. Да нешто припада операцији, њено својство („операцијски“), у енглеском језику, добија се када се термину *operation* дода наставак's – *operation's*, или када се прво наведе односни термин и пре термина операција дода реч *of*: – *of operation*. Дакле, очигледно је да је некоректно да се термин *operational*, из енглеског језика, преведе као „операцијски“ у српском језику. Односно, термин *operational*, из енглеског језика, у српском језику треба користити као термин „оперативан“, како се и користи у Закону о одбрани и доктринарним документима Војске Србије.

Некоректност утврђивања „операцијских“ уместо „оперативних“ способности очигледна је и у нашем, не само енглеском језику. Ту тврдњу доказујемо следећим чињеницама:

– Операција је у нашој војној теорији утврђена на следећи начин: „Операција је скуп борбених и/или неборбених активности, покрета и других акција, које се предузимају по јединственој замисли ради остваривања општег циља различитог значаја. Изводе се самостално, у сарадњи са другим снагама одбране, снагама земаља партнера и снагама савезника“.²³

²⁰ Ковач, Митар, цитирани чланак у *Војном делу*, страна 218.

²¹ Allied Command Operations Forces Standards Vo II – Land Forces; Supreme Headquarter Allied Powers Europe, Belgium; 18. mart 2008; page 3-9.

²² Исто.

²³ Доктрина операција, 2012. године, страна 19.

– Операција је, дакле, једносмерна активност (скуп активности) коју предузимају војска или њени делови, да би остварили циљ различитог значаја. У том смислу посматрано, активност, сама по себи, не може имати способности, већ способности за операцију – активност (скуп активности) имају или треба да поседују војска или њени делови који ту операцију – активност (скуп активности) треба да реализују.

Није аномалија наше теорије и неких погледа теоретичара садржана само у наведеној чињеници о тзв. операцијским способностима. Наиме, поодавно је у нашој теорији одомаћено да се за операцију везује и циљ,²⁴ па се каже – циљ операције је.... Операција, као активност (скуп активности) не може, сама по себи, имати циљ, већ циљ имају снаге које операцију треба да припреме и изведу. Одређене аномалије се учошавају и поступно отклањају. Тако, у најновијем документу Доктрина операција, као чинилац операције не наводи се циљ операције, већ циљ извођења операције. Међутим, иако је поднаслов у Доктрини операција наведен као циљ извођења операција, текст испод подналова почиње реченицом „циљ операције“.²⁵ Дакле, недоследност у изради докумената није отклоњена. Међутим, шири аспект аномалија наше теорије, осим наведеног за несатла-сје око оперативних (операцијских) способности, нису предмет овог рада.

Потреба редефинисања појединих елемената оперативних способности

Како је већ наведено, у утврђивању оперативних способности војске у нас дошло је до другачијег дефинисања појединих елемената тих способности у односу на страна искуства која смо користили, као што је приказано у табели.

НАША ДОКТРИНА	ИЗВОРНО ЗНАЧЕЊЕ (у страним оружаним снагама)
Способност командовања	Effective Command, Control and Comunication (C3) (Ефективно командовање, контрола и комуникације (ЦЗ))
Способност искоришћења информационог простора	Effective Intelligence (Ефективно обавештајно обезбеђење)
Способност одрживости снага	Logistic Sustainability (Логистичка одрживост)
Способност заштите снаге	Survivability and Force Protection (Преживљавање и заштита снага)

Ради коректног утврђивања наведених способности у нашој доктрини неопходно је: (1) способност командовања преименовати у способност командовања и руковођења, (2) способност искоришћења информационог простора преименовати у способност обавештајног обезбеђења и (3) способност одрживости снага преименовати у способност одрживости снага.

²⁴ Конституенс, по некадашњој, или чинилац операције, по садашњој доктринарној теорији.

²⁵ Доктрина операција, страна 26.

новати у способност логистичке одрживости снага. Наведена преименовања нису само формалне природе, већ садрже и суштинске промене, које се огледају у следећем: прво, способност командовања, сама по себи, де јуре и де факто, не значи ништа. Наиме, полазећи од Закона о Војсци Србије, та функција се назива командовање и руковођење у Војсци Србије, а не само командовање²⁶. Са друге стране, део способности искоришћења информационог простора, која се односи на телекомуникационо обезбеђење, логично, припада способности командовања и руковођења. Тако, додавањем руковођења уз постојеће командовање и увршћивањем дела способности телекомуникационог обезбеђења добила би се логична целина – способност командовања и руковођења; друго, способност искоришћења информационог простора, како је сада дефинисана, односи се на две целине: (1) способност обавештајног обезбеђења и (2) способност телекомуникационог обезбеђења. Измештањем дела телекомуникационог обезбеђења у елемент способност командовања и руковођења, добио би се (остао би) смислен елемент – способност обавештајног обезбеђења; треће, способност одрживости снага, и у нашој доктринарној теорији, у потпуности се односи на логистичко обезбеђење, те је и логично да се тај елемент преименује у способност логистичке одрживости снага.

У складу са наведеним посредним и непосредним утицајем војне доктрине на развој оперативних способности оружаних снага, незаобилазан скуп даљих корака јесте утврђивање процеса развоја оружаних снага заснованог на способностима. У том процесу неколико је кључних елемената: (1) изградња система војне доктрине, (2) утврђивање листе универзалних задатака оружаних снага и листе тежишних задатака мисије и (3) стандардизација.

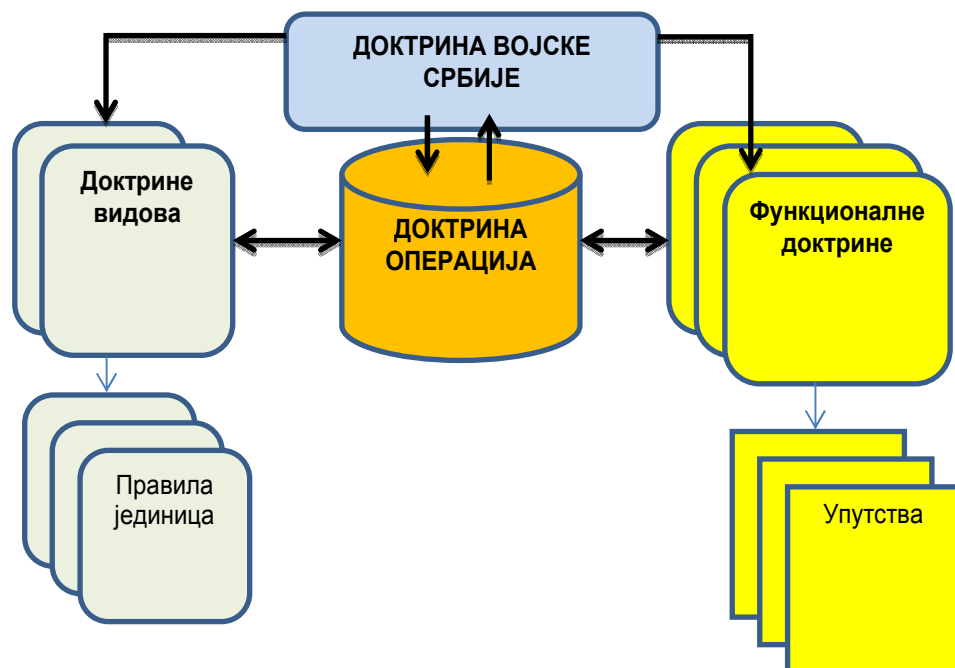
Систем војне доктрине

Војна доктрина није само један документ. Напротив, она се развија као систем докумената који се различито детерминише у разним оружаним снагама. У Војсци Србије примењен је приступ развоју система доктрине, сличан ономе који је утврђен у НАТО-у. Наиме, базни документ јесте Доктрина Војске Србије. Тај базни документ, како и пише у његовом закључку, јесте основа за израду доктринарних докумената нижег хијерархијског нивоа. Документа нижег хијерархијског нивоа у Војсци Србије, кад је доктрина у питању, имају организациони и функционални карактер. Документа нижег нивоа од Доктрине Војске Србије, која имају организациони карактер, јесу доктрине видова и правила јединица. Са друге стране, доктрине нижег хијерархијског нивоа, функционалног карактера, јесу доктрине од Ј1 до Ј9 и из њих изведени документи до нивоа разних упутстава. Правила и упутства се на Западу називају тактике, технике и процедуре.

Тренутна ситуација у Војсци Србије јесте да су усвојене Доктрина Војске Србије и доктрине тзв. првог нивоа (доктрине видова и функционалне доктрине од Ј1 до Ј9), а у фази израде су правила јединица, почевши од правила Бригада КоВ. С обзиром на то да у наведеним усвојеним доктринама има недоследности и опречних ставова по истим питањима, прилика је да се за њихов даљи развој сугерише следећа логика:

²⁶ Закон о Војсци Србије, 2007. године, тачка 7. Командовање и руковођење Војском Србије.

основни документ – Доктрина Војске Србије, јесте база за сва остала доктринарна документа нижих хијерархијских нивоа. Међутим, та база иде преко Доктрине операција, као основног документа на првом нивоу доктринарних докумената (шема).

Шема: Систем војне доктрине

Листа универзалних задатака оружаних снага и листа тежишних задатака мисије

Као што су оружане снаге (војска) хијерархијски организован систем, тако и оперативне способности нису исте за поједине нивое у тој хијерархији. Тако, на пример, способност командовања није иста за оружане снаге, као целину, или за чету као јединицу. У том смислу посматрано, неопходно је изградити: (1) листу универзалних задатака оружаних снага (војске) и (2) листе тежишних задатака мисије.

Листа универзалних задатака оружаних снага (војске) израђује се као рашчлањени скуп задатака за сваку од утврђених способности и то по нивоима – стратегијски, оперативни и тактички. Тако израђена листа јесте општи документ укупно могућих задатака који су неопходни да би се изградиле и развијале оперативне способности.

Листа тежишних задатака мисије јесте конкретнија од листе универзалних задатака оружаних снага (војске) и израђује се за сваку конкретну јединицу, у складу са додељеном мисијом.

Стандардизација

Стандардизација је незаобилазни корак у спровођењу процеса развоја оружане снаге заснованом на способностима и представља један суштински алат преко којег се утврђени задаци са листе универзалних задатака или листе тежишних задатака мисије ближе одређују. Стандарди се, уобичајено, утврђују у административној, оперативној и материјалној сфери. У оперативној сфери, суштински, стандарде чине мере и критеријуми.

Стандарди прописују минимум прихватљивог и захтеваног нивоа извршења задатка, односно дефинишу резултат који се мора постићи извршењем наведеног задатка.

Стандард може представљати опис правилног извршења задатка или квантитет везан за задатак и представља опис услова које треба испунити да би задатак био реализован. Мера је најнижи прихватљиви ниво оспособљености за испуњење критеријума. Најчешће се изражава мерљивим величинама, као што су: број, време, постоји/не постоји, да/не, проценат.

Критеријуми и мере којима се успоставља стандард извршења задатка базирани су на доктринарним (правилским) одредбама и искуству. Критеријуми и мере су заједнички језик за команданте (командире), планере и извођаче обуке.

Закључак

Трансформација Војске Србије заснива се, поред осталог, и на најбољим страним искуствима. Једно од тих искустава јесте процес развоја војске заснован на способностима, чија реализација се одвија од 2006. године, током које је достигнут и изванредан и видљив ниво развоја и изградњености. У том процесу, а на основу страних искустава, евидентно је да је било периода непрецизног тумачења и преузимања тих искустава.

Доктрина Војске Србије је полазни и базни документ за детерминисање припреме, организовања, употребе и обезбеђења војске у миру, ванредном и ратном стању. Доктрина Војске Србије је и основни чинилац развоја способности војске за извршавање додељених мисија и задатака. Стога, Доктрина Војске Србије, као основни документ, и доктрине на нижим хијерархијским нивоима дају општи и полазни оквир за развој и изградњу суштинских оперативних способности Војске Србије. У том смислу схваћена доктрина има посредан и непосредан утицај на развој суштинских оперативних способности Војске Србије. Да би се тај процес заокружио и коректно одвијао у пракси потребно је:

– редефинисати назив оперативних способности, односно уместо синтагме „оперативне способности“ (за јединице Војске) увести синтагму „суштинске оперативне способности“;

– редефинисати поједине елементе суштинских оперативних способности, а посебно: способност командовања у способност командовања и руковођења; способност искоришћења информационог простора у способност обавештајног обезбеђења; способност одрживости сага у способност логистичке одрживости;

– завршити процес изградње система војне доктрине до најнижег нивоа у хијерархији, односно до правила и упутстава (тактика, техника и процедура);

– теоријски разрадити и јасно прецизирати процес развоја Војске заснован на способностима, а посебно: (1) изградити и у пракси применити листу универзалних задатака војске (по нивоима – стратегијски, оперативни и тактички). Сваки задатак са листе треба да буде везан за одређене доктринарне ставове и утврђене стандарде; (2) за сваку јединицу утврдити листу тежишних задатака мисије; (3) изградити конзистентан систем стандарда, пре свега у сфери оперативне стандардизације, како би задаци (на стратегијском, оперативном и тактичком нивоу) могли бити непосредно везани за неки од стандарда.

Тек након наведених корака у будућности могуће је изградити конзистентан систем обуке за достизање суштинских оперативних способности, као и утврдити начин контроле и оцењивања достизања тих способности за сваку јединицу.

Литература

1. *Allied Command Operations Forces Standards Vo II – Land Forces*; Supreme Headquarters Allied Powers Europe, Belgium; 18. mart 2008.
2. *Војни речник*, ДСНО, Београд, 1967.
3. *Војна енциклопедија*, друго издање, „ВИЗ“, Београд, 1975.
4. *Војни лексикон*, „ВИЗ“, Београд, 1981.
5. Вујаклија, М.: *Лексикон страних речи и израза*, „Просвета“, Београд, 1980.
6. *Доктрина Војске Србије*, Београд, 2010.
7. *Доктрина операција*, Београд, 2012.
8. *Енглеско-српски речник са граматиком*, МОРТОН БЕНСОН, „Просвета“, Београд, 1995.
9. *Закон о одбрани*, Београд, 2007.
10. *Закон о Војсци Србије*, Београд, 2007.
11. Ковач, М.: „Појам, елементи и чиниоци операцијских (оперативних) и функционалних способности“, *Војно дело*, зима/2009.
12. *New Students Dictionary*, Harper Collins Publishers, London, 1997
13. *Речник српскохрватског књижевног језика*, „Институт за српскохрватски језик САНУ“, Београд.
14. Сивачек, Ј.: *Научна изграђеност војне доктрине*, докторска дисертација, Војна академија, Београд, 2007.
15. Supreme Allied Comand Europe and Supreme Allied Command Transformation, *Directive 80–90*, 16. November 2007.
16. Форца, Б.: *Функционалне доктрине*, уводник за „Нови гласник“, 3/2009.
17. Форца, Б.: *Доктринарни аспект припрема, употребе и обезбеђења Војске Србије*, „Нови гласник“, 3/2009.